

УДК 330.1

Запша Г. М.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу

Одеський державний аграрний університет

ВЛАСНІСТЬ ЯК ЗАГАЛЬНОНАУКОВА КАТЕГОРІЯ ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКА ЦІННІСТЬ

У статті досліджено сутність наукової категорії «власність» з позицій діалектики її соціальних та природних детермінант. Вивчено структуру особистості в контексті соціально-економічної поведінки людини як суб'єкта суспільних відносин власності. Обґрунтовано, що з загальнонаукових, філософських позицій власність це об'єктивна дійсність, що відбивається в свідомості особистості і проявляється у її суспільній поведінці по відношенню до суб'єктів та об'єктів власності.

Ключові слова: власність, відносини власності, соціальні і природні детермінанти власності.

Постановка проблеми. Власність як об'єкт наукового пізнання протягом століть приваблює увагу філософів, економістів, соціологів, юристів, богословів, психологів та інших мислителів, теоретичні концепції яких відточувалися в гострих суперечках щодо природи виникнення, сутності, форм прояву, факторів розвитку та вектору трансформації відносин власності. «Магнетизм» власності в усі періоди еволюції суспільства, включаючи і сучасний етап його розвитку, обумовлений її системоутворюючою функцією, бо саме вона формує якісні характеристики соціально-економічних систем, соціальну структуру, особливості політико-владного устрою, забезпечуючи таким чином фундаментальні основи суспільного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі еволюції наукової думки про власність розроблені теоретичні, методологічні та прикладні

положення, що ґрунтовно висвітлюють сутнісно-генетичні елементи, які ідентифікують власність як явище та наукову субстанцію, розкривають принципи та закономірності розвитку відносин власності, окреслюють перспективи їх подальших перетворень в умовах динамічних змін суспільних відносин. Проте аналіз останніх досліджень і публікацій, серед яких наукові праці Базилевича В.Д., Галабурди М.К., Лазні І.В., Мочерного С.В., Петракова М.Я., Степанової Н.Р., Юрія С.І. та інших вітчизняних й зарубіжних вчених, свідчить про суперечливість певної частини теоретичних положень, що стримує прикладне використання наукових напрацювань. До того ж, радикальні структурні зміни типів власності в практиці ринкових трансформацій в Україні супроводжуються суттєвими соціально-економічними проблемами, що великою мірою детерміновані неузгодженістю змісту та форм реалізації відносин власності, відсутністю системи державних регуляторних механізмів поєднання економічних інтересів суб'єктів суспільних відносин в питаннях власності. Все це актуалізує необхідність подальших поглиблених наукових пошуків щодо генезису власності як загальнонаукової категорії та загальнолюдської цінності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пізнання сутності власності як наукової категорії з позицій діалектики її соціальних та природних детермінант.

Виклад основного матеріалу. Аналіз та синтез біологічної та соціальної складової людини є тим методологічним прийомом сучасних наукових досліджень проблематики власності, який дозволяє усвідомити глибинні процеси її виникнення та представити весь багатогранний спектр характеристик власності. Біологічна складова людини відбиває її органічний взаємозв'язок із загальними природними процесами і включає сукупність природжених поведінкових реакцій (інстинктів), які забезпечують пристосування до навколишнього середовища та збереження людини як виду. Соціальна сутність людини проявляється її участю в системі суспільних відносин, сприйняттям себе як члена конкретної спільноти з усвідомленою соціальною поведінкою, що

значною мірою продиктована сукупністю морально-етичних цінностей та правових норм, характерних для конкретного суспільства.

Прагнення до власності генетично визначено природою людини як біологічного виду, який для забезпечення свого існування, як будь-які інші представники живої природи (тваринного світу), повинен мати відповідні блага. На цю обставину вказують представники як природничих, так і соціально-економічних наукових напрямів. Запротокольовані наукові експерименти та спостереження, які здійснювалися в першій половині ХХ століття доктором біологічних наук Ладигіною-Котс Н.Н. засвідчують різноманітні прояви інстинкту власності в поведінці потомства шимпанзе та людської дитини. «Власницький інстинкт, – підводить підсумок професор Ладигіна - Котс Н.Н., – був розвинений у обох дітей дуже сильно, і він виражався у них не лише в небажанні поділитися своєю ласою їжею, але і в ревливій охороні своїх речей, в пристрасному збирання для свого вжитку різного роду предметів, навіть в посяганні на чужу власність і в її привласненні собі» [1, с.338]. Подібні ідеї щодо притаманності тваринам і людині інстинкту та відчуття власності знайшла підтримку та розвиток в численних наукових працях, в яких наводяться приклади видів власності у тварин (територія, запаси їжі, лігва, потомство та ін.), наголошується саме на інстинктивній природі їх власницької поведінки, обґрунтовується походження власності у людини як визначене особливостями її фізіології природжене прагнення володіти матеріальними ресурсами в умовах їх обмеженості [2, с.183; 3,с.31; 4, с.100-106].

Думку про власність як природжений людський інстинкт висловлював відомий в історії аграрних перетворень реформатор П.А. Столипін, який в листі, адресованому своєму опонентові – письменнику Л.М. Толстому відзначав: «Природа вклала в людину деякі природжені інстинкти, як те: відчуття голоду, статеве відчуття і тому подібне і одне з найсильніших відчуттів цього порядку – відчуття власності. Не можна любити чуже нарівні зі своїм» [5]. Аграрні соціально-економічні протиріччя, що назріли в царській Росії і значною мірою обумовили революційну ситуацію 1905 – 1907 рр., П.А.

Столипін намагався вирішити через зміну традиційно общинного укладу на селі шляхом капіталізації сільського господарства. Стрижневим моментом Столипінської аграрної реформи було утвердження права особистої власності селян на землю як природного права, що відповідає природженому відчуттю власності у селян і яким неможна ігнорувати: «Штучне оскоплення нашого селянина, знищення в нім природженого відчуття власності, – відмічав П.А. Столипін, – веде до багато чого поганого, і головне – до бідності. А бідність, по мені, гірше з рабств...»[5]. Незважаючи на незавершеність столипінської аграрної реформи та породжену нею низку суспільно-політичних проблем в частині посилення майнової диференціації селян та зубожіння значних верств сільського населення, слід в цілому відзначити позитивні результати столипінських аграрних перетворень як в Російській імперії, так і в Україні зокрема. Згідно досліджень Дубровського С.М. в губерніях України за винятком Волині і Поділля з 1906 року до 1 травня 1915 року виділилися з общинного землеволодіння 468 тисяч дворів, яким передано в особисту власність 2794 тисячі десятин землі, що складало 30,2% від загальної кількості общинної надільної землі. В розрізі регіонів власниками землі стали на Правобережжі – 48%, на Півдні – 45%, на Лівобережжі – 2,5 % селянських дворів [6]. Попри те, що 9 % [7,с.119] нових землевласників через малоземелля, бідність, або з інших причин були вимушені продавати свої наділи, аграрна реформа сприяла формуванню в селян якостей власника-господарника, відповідала їх прагненню до результативної праці на власній землі, заохочувала до ініціативності та розкриття особистісного підприємницького хисту. Застосування агрономії, технічних засобів та інших прогресивних методів організації ведення сільського господарства обумовило можливості розширення посівних площ та підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Як результат Російська імперія почала займати лідируючі позиції у світовому зерновиробництві. Частка Російської імперії у світовому виробництві зерна за даними 1913 року складала з пшениці – 25,4 %, житу – 52,8%, ячменю – 37,6 %, вівсу – 26,3% [8,с.114]. В цілому обсяги виробництва зерна в Російській імперії

у 1909 – 1913 рр. переважали виробництво таких країн як США, Аргентина і Канада разом узятих [9].

Як показала подальша історія аграрних перетворень в Україні після жовтня 1917 року нехтування природженим відчуттям власності шляхом націоналізації землі та проведення тотальної колективізації на селі не сприяло формуванню відчуття господаря землі у селян, їх ставленню до суспільного як до свого. Тому, на наше переконання, однією з базових передумов забезпечення поступального сільського розвитку є законодавчо закріплене визнання для будь-якої правоздатної та дієздатної особи природного права бути власником землі, засобів виробництва та результатів своєї праці.

Біосоціальний підхід дослідження економічної поведінки людини застосував основоположник інституціоналізму американський соціолог і економіст Т. Веблен в теоретичній системі якого важливе місце належить природнім людським інстинктам та звичкам. Наголошуючи на відмінностях людських інстинктів від інстинктів тварин, Т. Веблен в якості притаманних людині мотивів соціально-економічної поведінки виділяє інстинкти майстерності, або прагнення до творчої діяльності, батьківський інстинкт, або інстинкт самозбереження, схильність до змагання та наслідування, а також звичайну людську цікавість. Хоча відчуття власності Т. Веблен прямо не виокремлює серед людських інстинктів, проте опосередковано пов'язує її походження з психосоціальною стороною людської сутності. Бо в його теорії власність виступає в якості похідної суперництва між людьми і представлена як свідчення досягнення результату в такій боротьбі: «... мотив, який є основою власності – це суперництво; цей же мотив залишається дієвим у подальшому розвитку цього інституту і в еволюції усіх тих рис соціальної структури, до яких власність має відношення» [10, с. 76].

Незважаючи на певний суб'єктивізм досліджень власності та інших економічних категорій, природу яких Т. Веблен пояснював переважно з позицій психологічних особливостей людей як біосоціальних істот, разом з тим, слід підкреслити системність поглядів Т. Веблена на сукупність визначаючих

суспільний розвиток факторів. Висновки вченого про взаємозв'язок психологічних, біологічних, економічних, технічних, технологічних та інших чинників суспільного прогресу та пріоритетність впливу на цей процес техніко-технологічних факторів отримали підтримку та подальший розвиток у наукових працях послідовників Т. Веблена.

Соціально-економічна поведінка людини з позицій впливу біологічних законів та імпульсів, вивчалася відомим дослідником соціальних катаклізмів, російсько-американським соціологом, свідком жовтневої революції 1917 року П.А. Сорокіним, який причину соціальних потрясінь (революцій, війн) вбачав в придушенні «базових інстинктів» більшості населення та неможливістю їх навіть мінімального задоволення. Поряд з незадоволенням інстинкту травлення, або голоду, П.А. Сорокін як найважливішу передумову революції розглядає погання «імпульсу власності», який проявляється в злиденному існуванні певних соціальних прошарків та в значній диференціації суспільства за майновою ознакою. При цьому, революційність пролетаріату соціолог пояснює тим, «що, його власницький інстинкт подавляється більше, чим будь-якого іншого класу. Він майже нічим не володіє, якщо взагалі володіє чим-небудь; будинки, в яких мешкають робітники, належать не їм; засоби праці не є його власністю; його сьогодення, не кажучи про майбутнє, соціально не гарантовано; коротко кажучи, він бідний як церковний пацюк. Проте зі всіх сторін він оточений непомірними багатствами. На фоні цього контрасту його власницький інстинкт піддається значним подразненням...» [11, с. 275–276].

Слід відзначити, що вивчаючи причини суспільних конфліктів та катаклізмів, Сорокін П.А. не абсолютизує значення природжених чинників як факторів соціально-культурної поведінки людей. Дослідження вченого ґрунтуються на інтегральному підході, який поєднує біологічну, соціальну, культурну еволюції людини і слугує в якості надійної наукової бази вирішення складних проблем суспільного прогресу.

Інтеграція біологічного та соціального в процесі історичного розвитку людини використовується в якості методологічного інструменту і в

дослідженнях психологічних аспектів особистості. Згідно розповсюджених у психології визначень, під особистістю, як правило, розуміють сформовану у спільній діяльності системну якість індивіда як суб'єкта соціальних відносин та свідомої діяльності [12, с. 187]. Один із засновників вітчизняної психологічної науки, автор фундаментальної монографії «Діяльність. Свідомість. Особистість», академік Леонтьєв А.М. в рамках розробленої ним психологічної теорії особистості представляє останню в якості «деякої неповторної єдності, цілісності, найвищої інтегруючої інстанції, що керує психічними процесами індивіда і надає його поведінці послідовності та стійкості» [13, с. 160].

Системність особистості передбачає її структуру за сукупністю компонент, взаємозв'язок яких формує єдність особистості як цілісного утворення. Відзначаючи різноманітність та оригінальність структурних моделей особистості, які представлені в теоретичних концепціях відомих фахівців у сфері психіатрії та психології (Берн Е., Петровський А., Платонов А., Рубінштейн С., Фрейд З., Юнг К., та ін.), слід вказати на те, що кожна з них ґрунтується на природних (біопсихологічних) та соціальних детермінантах, що визначають соціальну поведінку людини.

Вивчення структури особистості в контексті соціально-економічної поведінки людини як суб'єкта суспільних відносин власності, є однією з недостатньо розроблених в психологічній та економічній науках проблем. Лише в останнє десятиліття колективом авторів (Карнишев А.Д., Бурменко Т.Д., Іванова Є.А.) опублікована одна із перших в країнах СНД науково-навчальна розробка, в якій всебічно розглянуті психолого-економічні аспекти відношення людей до власності, а також здійснена спроба теоретико-методологічного обґрунтування та розвитку ідеї щодо «пов'язування» відношення до власності з певними параметрами, компонентами структури особистості» [14, с. 18]. Автори посібника висувають гіпотезу про «вплив власності на психологічні характеристики особистості і, в свою чергу, вплив індивідуальних і групових особливостей на специфіку економічної поведінки суб'єктів в ситуації володіння, користування і розпорядження власністю» [14, с.

2]. Доказова аргументація на користь свого припущення будується вченими не лише через вивчення зовнішніх проявів психології особистості, що спостерігається на прикладі різноманітних поведінкових реакцій людей на власність, а й за рахунок проникнення в глибини людської психіки завдяки дослідженню взаємозв'язку власності з фундаментальними психологічними підсистемами в структурі особистості. При цьому, в якості методологічної першооснови своїх теоретичних узагальнень і викладок Карнишев А.Д., Бурменко Т.Д., Іванова Є.А. використовують наукові надбання всесвітньовідомих вчених – Рубінштейна С. та Фрейда З., психологічні конструкції яких дозволили виділити наступні взаємопов'язані з власністю складові особистості:

по-перше, психофізіологічні властивості, які відображають генетично визначені витоки відношення людини до власності (природжені і надбані інстинкти, спадковість);

по-друге, спрямованість особистості, яка, на думку авторів, проявляється в світоглядних позиціях по відношенню до власності і власників, в особливостях економічної свідомості власників, в мотивах придбання, володіння і використання власності;

по-третє, здібності, знання та вміння, які обумовлюють здатність особистості, з одного боку, створювати матеріальні і нематеріальні об'єкти власності, а з іншого – керувати власністю, тобто здійснювати процеси володіння, користування та розпорядження, виходячи зі свого підприємницького хисту;

по-четверте, самооцінка і самоповага особистості, бо наслідком володіння, чи не володіння власністю може бути певний соціальний статус та суспільна роль людини. Наявність чи відсутність власності може формувати у людини відчуття гідності, особистісної значущості, впливовості, впевненості, або, навпаки – приниженості, невпевненості, пригніченості та незахищеності. З іншого боку, саме самооцінка і гідність визначають в який спосіб той, чи інший індивід стає володарем власності, як він нею розпоряджається і як оцінює

наявні в суспільстві норми моралі і права, що певним чином обмежують володіння власністю;

по-п'яте, комунікаційні якості, які підвищують ефективність використання власності у випадках: проведення переговорів з іншими суб'єктами на предмет об'єднання власності; налагодження позитивних стосунків з підлеглими, або залежними групами в процесі розпорядження власністю; взаємодії з різноманітними посадовими особами, у відносинах з якими добрі комунікаційні якості розглядаються як фактор успіху [14, с. 21-22].

Варто виділити оригінальність, новизну та перспективність пізнання економіко-психологічних аспектів сутнісного змісту власності із запропонованих Карнишевим А.Д., Бурменко Т.Д. та Івановою Є.А. позицій. Погоджуючись з важливістю дослідження комунікативних якостей особистості в контексті взаємозв'язку з власністю, разом з тим, необхідно, на наш погляд, розглядати сукупність характеристик і здібностей людини у сфері спілкування саме як такі індивідуально-психологічні властивості людини, які знаходяться серед підструктур іншого порядку, тобто є детермінованими, похідними від функціонування базових підструктур особистості. До складу останніх, російський вчений, доктор медичних та психологічних наук Платонов К.К. відносить – біологічну, форму відображення, досвіду та спрямованості.

Платонов К.К. розробив динамічну функціональну та ієрархічну структуру особистості, нижчим рівнем якої є біологічна природа, що проявляється в природжених характеристиках нервової системи, типах темпераменту, вікових та статевих особливостях людської психіки. Наступна за рангом підструктура пов'язана з психологічним сприйняттям дійсності, з формами її відображення за допомогою емоцій, пам'яті, мислення, відчуття і т.і. Як надбудова над двома попередніми формується підструктура, що віддзеркалює індивідуальний досвід і яка охоплює вміння, знання, здібності, навички, набуті людиною в процесі соціальної еволюції. І, на кінець, найвищим рівнем в структурі особистості, за Платоновим К.К., є її спрямованість, проявами якої є переконання, світогляд, інтереси, мотиви, ідеали та самооцінка

[15, с.137]. Будучи психологом, Платонов К.К. вивчав психологію людини, тому розроблена ним структура особистості не охоплює соціально-економічних аспектів поведінки людини по відношенню до власності. Але, якщо розвинути запропоновану Платоновим К.К. концептуальну теорію структури особистості саме в контексті взаємозв'язку її головних підсистем з власністю, то можна побудувати, на наш погляд, цілком логічну психолого-соціолого-економічну модель поведінки людини по відношенню до власності (табл.1.).

Таким чином, людська поведінка стосовно власності детермінована глибинними соціальними та біопсихологічними процесами. Навіть неповний перелік можливих проявів відношення до власності в рамках соціобіопсихологічного підходу відображає надзвичайну багатогранність та складність взаємозв'язку «людина – власність», демонструє достатньо широкий спектр притаманних особистості власницьких поведінкових характеристик, сукупність яких формується і проявляється в умовах цивілізаційної еволюції. Відтак, *поведінка людини як власника (або не власника)* має соціально і біологічно обумовлений характер, є складовою її соціальної поведінки і може розглядатись як сукупність усвідомлених реакцій і дій по відношенню до об'єктів та суб'єктів власності як реальної дійсності.

Суспільне визнання власності як природного невід'ємного чинника життєдіяльності людини відбувалося в історії через юридичне закріплення права власності в законодавчих документах. Так, прийнята у Франції ще в 1789 році Декларація прав людини і громадянина визначала, що метою всякого політичного суспільства є охорона природних і невід'ємних прав людини. Ці права – свобода, власність, безпека. При цьому зазначалося, що право власності – непорушне і священне, ніхто не може бути позбавлений своєї власності, за винятком випадків, коли суспільна користь законним порядком закріплена, очевидно потребує цього, обов'язковою умовою при цьому буде попередня сплата справедливої винагороди. Майнові права людини визнаються прийнятою у 1948 році Генеральною Асамблеєю

Структура особистості і власність*

Структура особистості згідно теорії Платонова К.К.		Співвідношення соціального і біологічного	Властивості особистості	Поведінка людини стосовно власності
Підструктура спрямованості		Біологічного майже нема	Переконавання, світогляд, ідеали, інтереси, мотиви, прагнення, самоповага, самооцінка	Світоглядні переконання по відношенню до власності і власників; мотиви придбання чи відчуження власності; самоповага від набуття певного соціального статусу завдяки власності; економічна свідомість та економічна поведінка власника
Підструктура досвіду		Значно більше соціального	Знання, звички, вміння, навички	Здатність створювати матеріальні і нематеріальні об'єкти власності; здійснення процесів володіння, користування та розпорядження власністю
Підструктура відображення форм		Частіше більше соціального	Відчуття, сприйняття, мислення, емоції, пам'ять, увага	Відчуття господаря, володаря; відчуття задоволення від привласнення матеріальних благ; відчуття пригніченості через матеріальні нестатки; історична пам'ять про набуття та втрату власності
Підструктура властивостей біопсихічних		Сфера біопсихічних інстинктів, рефлексів. Соціального майже нема	Тип центральної нервової системи, темперамент, статеві та вікові особливості	Генетично сформовані прояви відношення до власності як до засобу задоволення фізіологічних потреб та самозбереження

*Сформовано автором з використанням джерел [14,15].

ООН «Загальною декларацією прав людини», в якій вказується, що: «Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншим ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна» [16].

Конституцією України також визначено право громадянина на власність, яке згідно ст.41 передбачає право кожного володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Конституція України наголошує на тому, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним». Захист права приватної власності забезпечується Конституцією через заборону примусового відчуження об'єктів права приватної власності. Винятком можуть бути законодавчо визначені мотиви суспільної необхідності за умови повного відшкодування їх вартості [17].

Цивільним законодавством України задекларована неприпустимість позбавлення людини права власності. Статтями 316-319 Цивільного Кодексу визначається, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Здійснювати відносини щодо володіння, користування та розпорядження власністю, незалежно від її форм, можуть не тільки народ України, громадяни, юридичні особи України та держава Україна, а й інші держави, їхні юридичні особи, спільні підприємства, міжнародні організації, громадяни іноземних держав та особи без громадянства. Законом забезпечується рівні можливості власників у здійсненні своїх прав [18].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід виділити, щонайменше, два принципових, з позицій подальших досліджень, науково-методологічних положення.

Перше. За всієї неоднозначності філософських, психобіологічних, соціологічних, економічних та інших трактувань власності, головним є те, що протягом всієї суспільної еволюції вона залишається однією з фундаментальних основ людського буття. Власність відображається в свідомості як загальнолюдська цінність, що має надзвичайно велике значення в становленні і

розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. З особистісних позицій власність виступає в якості фактору гідного існування людини в об'єктивно визначених природних, історичних та ментальних умовах, сприяє утвердженню її самодостатності та здатності до саморозвитку. З огляду на суспільний розвиток, власність є його продуктом і, одночасно, однією з рушійних сил, бо виступає суттєвим та необхідним явищем, що визначає спосіб виробництва матеріальних благ та надбання цінностей нематеріального характеру і в силу свого суперечливого змісту генерує імпульси (потреби, інтереси, мотиви) суспільного прогресу. Тому з загальнонаукових, філософських позицій власність це об'єктивна дійсність, що відбивається в свідомості особистості і проявляється у її суспільній поведінці по відношенню до суб'єктів та об'єктів власності.

Друге. Власність є багатоплановою категорією, що віддзеркалює сукупну еволюцію економічних, соціальних, правових, морально-психологічних, культурних, ідеологічних процесів єдиного цільного явища в якості суспільної об'єктивної дійсності. Для вивчення феномену власності в усій повноті його змісту, форм прояву, процесів розвитку важливо, з одного боку, поглиблювати дослідження відносин власності в рамках окремих галузей науки (економіка, право, соціологія, психологія і та ін.), а з іншого – проводити міждисциплінарні наукові пошуки, які консолідують процес пізнання, дозволяють використовувати широкий арсенал дослідницьких методів, забезпечують комплексне дослідження всього спектру проявів власності як складної динамічної системи. Особливо важливим є застосування міждисциплінарного підходу для вирішення прикладних завдань реформування відносин власності в періоди кардинальних соціально-економічних перетворень, бо недостатнє наукове обґрунтування цілей, напрямків, форм та методів трансформації відносин власності призводить до загострення соціально-економічних, політико-правових, морально-ідеологічних, культурно-етичних та інших проблем розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Ладыгина-Котс Н.Н. Дитя шимпанзе и дитя человека: в их инстинктах, эмоциях, играх, привычках и выразительных движениях / Н.Н. Ладыгина-Котс. – Москва, 1935. – 558с.
2. Фернам А. Деньги. Психология денег и финансового поведения / А. Фернам, М. Аргайл. – СПб.: Прайм – ЕВРОЗНАК, 2005. – 352 с.
3. Осичнюк Е.В. Собственность: прошлое, настоящее, будущее / Е.В. Осичнюк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №1 ((103)), С. 27 – 46.
4. Скловский К.И. О сущности собственности / К.И. Скловский // Общественные науки и современность. – 2000. – № 1. – С.100-106.
5. Столыпин П. А. Письма П. А. Столыпина Л. Н. Толстому. // [Еллектронний ресурс] сайт Хронос (1907). Проверено 1 января 2011. Архивировано из первоисточника 11 августа 2011.
6. Дубровский С.М. Столыпинская земельная реформа / С.М. Дубровский – М.: Изд-во Акад. наук, 1963. – 599 с.
7. Дубровский С.М. Сельское хозяйство и крестьянство России в период империализма / С.М. Дубровский – М.: Наука, 1975. – 397 с.
8. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства / М.П. Сахацький – К.: ІАЕ, 2000. – 304 с.
9. Погребинський П. Столипінська аграрна реформа на Україні / П. Погребинський – К.: Вид. Пролетар, 1991. – 124 с.
10. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен – М.: Мысль, 1971. – 326 с.
11. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / Питирим Сорокин; [Общ. ред., сост. и предисл., с. 5-24, А. Ю. Согомонова]. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
12. Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л.А. Карпенко; Под общ.ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. 2 изд. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.- 512 с.

13. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
14. Карнышев А.Д. Человек и собственность: Учебное пособие. / Карнышев А.Д., Бурменко Т.Д., Иванова Е.А. – Иркутск: БГУЭП, 2006. - 349 с.
15. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов – М.: Наука, 1986. – 256 с.
16. Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 р. // Док. ООН/PES / 217 А.
17. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, ст. 141.
18. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356.

ЗАПША Г. Н. СОБСТВЕННОСТЬ КАК ОБЩЕНАУЧНАЯ КАТЕГОРИЯ И ОЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ

Исследована сущность научной категории «собственность» с позиций диалектики ее социальных и естественных детерминант. Изучена структура личности в контексте социально-экономического поведения человека как субъекта общественных отношений собственности. Обоснованно, что с общенаучной, философской точки зрения собственность это объективная действительность, которая отражается в сознании личности и проявляется в ее общественном поведении по отношению к субъектам и объектам собственности.

Ключевые слова: **собственность, отношения собственности, социальные и природные детерминанты собственности.**

ZAPSHA G .N. PROPERTY AS A SCIENTIFIC CATEGORY AND HUMAN VALUE

The nature of scientific category of "property" is explored from positions of dialectics its social and environmental determinants. The structure of personality in

the context of socio-economic behavior of a person as a subject of public relations of the property is studied. It is proved that from general scientific and philosophical positions property is the objective reality, which is reflected in the consciousness of personality and manifests in its public behavior in relation to subjects and objects of property.

Key words: property, property relations, social and natural determinants of property.